

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

Need for Extension of Herbal Production of Farmers in Bang Pakong District,
Chachoengsao Province

รวีสรา เสนาธง (Rawisara Senathong)¹ พลสรารณ สราญรมย์ (Ponsaran Saranrom)²

เบญจมาศ อยู่ประเสริฐ (Benchamas Yooprasert)³

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพทั่วไป สภาพทางสังคม และสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร 2) ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร 3) ความรู้การผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 4) ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร 5) วิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรที่เหมาะสมกับเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ประชากร คือ เกษตรกรผู้ผลิตพืชในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรในปีการผลิต ในปี 2566/2567 จำนวน 523 ราย กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างคำนวณจากสูตรของ ทาโร่ ยามาเนะ ที่ความคลาดเคลื่อน 0.07 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 147 ราย ทำการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยการจับสลากรายชื่อเกษตรกรตามสัดส่วนที่กำหนด เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ ความถี่ ร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการจัดอันดับ ผลการวิจัยพบว่า 1) เกษตรกรมากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 56.53 ปี สถานภาพสมรส จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ดินทำการเกษตรเป็นพื้นที่เช่า เฉลี่ย 35.47 ไร่ รายได้จากการทำการเกษตรเฉลี่ย 5,631.63 บาทต่อไร่ รายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 132,395.82 บาทต่อปี หนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 188,925.93 บาท เกษตรกรร้อยละ 32.7 มีประสบการณ์ปลูกพืชผัก เกษตรกรเกินครึ่งไม่เคยมีประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพรแชมเปียน (Herbal champion) แต่เกษตรกรร้อยละ 58.5 เคยได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร 2) ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับสภาพการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกงมีความเห็นด้วยอยู่ในระดับน้อย ทั้งด้านสภาพพื้นที่ที่เหมาะสม ด้านอำนาจการตัดสินใจ ด้านความพร้อมในการผลิตของเกษตรกร 3) เกษตรกรมีความรู้มากที่สุดคือความรู้ด้านการใช้ประโยชน์จากพืชสมุนไพร และประเภทและชนิดของพืชสมุนไพร และประเด็นที่เกษตรกรมีความรู้ น้อยที่สุดคือความรู้ด้านการปลูกและการขยายพันธุ์ การดูแลบำรุงรักษา และการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เหมาะสม 4) ความต้องการส่งเสริมโดยรวมของเกษตรกรอยู่ในระดับปานกลาง และพบว่าด้านผู้ส่งเสริมต้องการรับการส่งเสริมอันดับหนึ่งจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ด้านเนื้อหา ต้องการรับการส่งเสริมอันดับหนึ่งเกี่ยวกับวิธีการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่ถูกต้องตรงตามความต้องการของตลาด ด้านวิธีการต้องการการส่งเสริมอันดับหนึ่งแบบกลุ่ม 5) แนวทางการส่งเสริมจากการวิเคราะห์ของผู้วิจัยได้แก่ การส่งเสริมโดยเน้นที่การประชุมกลุ่มเป็นหลัก จัดการอบรมให้ความรู้ด้านเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสำคัญของการผลิตพืชสมุนไพรตามนโยบาย และความรู้เกี่ยวกับการวิธีการปลูก การขยายพันธุ์ การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดได้อย่างถูกต้องเหมาะสม รวมถึงการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม โดยผ่านทางเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่

คำสำคัญ แนวทางการส่งเสริม ความต้องการ การผลิตพืชสมุนไพร สมุนไพรแชมเปียน

¹ หลักสูตรเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต แขนงวิชา ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.แขนงวิชา ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

³ รองศาสตราจารย์ ดร.แขนงวิชา ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

Abstract

The objectives of this research were to study 1) general, social, and economic conditions of farmers 2) opinions of farmers regarding herbal production 3) knowledge in herbal production of farmers 4) needs for the extension on herbal production of farmers 5) the analysis of appropriate extension guidelines for herbal production in the area of Bang Pakong district, Chachoengsao province. The population was 523 plant production farmers in the area of Bang Pakong district, Chachoengsao province who had registered with the department of agricultural extension in the production year 2023/2024. The sample size of 147 people was determined by using Taro Yamane formula with the error value of 0.07 through simple random sampling method by drawing the names of the farmers as per predetermined ratio. Data were collected by using interview forms and were analyzed by using statistics such as frequency, percentage, minimum value, maximum value, mean, standard deviation, and ranking. The results of the research found that 1) more than half of farmers were male with the average age of 56.53 years old, married, completed lower secondary school education, had the average rented agricultural area of 35.47 Rai, earned the average income from the agricultural sector of 5,631.63 Baht/Rai, earned the average income outside of the agricultural sector of 132,395.82 Baht/year, and had the average household liabilities of 188,925.93 Baht. 32.7% of farmers had experience in vegetable production. More than half of them never had experience in producing herbs according to herbal champion policy. However, 58.5% used to receive the knowledge regarding herbal production. 2) The opinions of farmers regarding herbal production of farmers in the area of Bang Pakong district, Chachoengsao province were at the low level in area appropriateness, decision power, and readiness in the production of farmers. 3) Farmers had knowledge at the highest level on the utilization of herbal plants and the types of herbs. The aspects where farmers had the least knowledge were on production and reproduction, maintenance, and appropriate product harvesting. 4) The needs for extension, overall, of farmers were at the moderate level. It revealed that regarding the extensionist, they needed the extension from the agricultural extension officers at the top of the list. Regarding the content, they needed to receive the extension on the accurate way of product harvesting that match with the needs of the market at the highest level. For the extension method, they needed the group extension at the highest level. 5) The extension guidelines from the analysis of the research included the extension by focusing on group meeting, meeting organization to provide knowledge that related to the importance of herbal production according to the policy and knowledge about production method, reproduction method, product harvesting that is on high demand in the market in an accurate and appropriate manners along with the appropriate resource management through agricultural extension officers in the area.

Keywords: Extension guideline, Need, Herbal production, Herbal champion

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14

The 14th STOU National Research Conference

บทนำ

มูลค่าการตลาดผลิตภัณฑ์สมุนไพรทั่วโลกที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องหลังจากเกิดเหตุการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในช่วงปลายปี 2562 ซึ่งเชื่อกันว่าทำให้เกิดโรคที่มีลักษณะคล้ายไข้หวัดธรรมดาไปจนถึงโรคที่มีอาการรุนแรง ซึ่งในช่วงแรกของการระบาดยังไม่มียาหรือวัคซีนสำหรับรักษาหรือป้องกันเชื้อไวรัสดังกล่าวได้อย่างเฉพาะเจาะจง เป็นการให้ยาตามอาการอาการเท่านั้น ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่มีฤทธิ์บรรเทาอาการของโรคดังกล่าวมีความต้องการเพิ่มขึ้นทั่วโลก ด้วยเหตุนี้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงเล็งเห็นถึงโอกาสในการผลักดันให้ผลิตภัณฑ์สมุนไพรไทยเติบโตเพิ่มขึ้นในตลาดโลก จึงกำหนดแนวทางการพัฒนาสมุนไพรในแผนปฏิบัติการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ.2566-2570) (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2564) ในประเด็นการพัฒนาที่ 2 การยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันภาคเกษตร โดยการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรให้เป็นพืชเศรษฐกิจตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่ โดยเน้นให้มีปริมาณสารสกัดเพียงพอและปลอดภัยจากสารเคมี เพื่อป้อนในตลาดอุตสาหกรรม รวมถึงการสร้างมูลค่าเพิ่มจากผลิตภัณฑ์สมุนไพร เช่น สมุนไพรแปรรูป และแผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2566-2570 มีมาตรการส่งเสริมสมุนไพรที่มีศักยภาพ 15 ชนิด (Herbal Champions) ที่ตรงกับศักยภาพและต่อยอดสร้างคุณค่าของสมุนไพรตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยกำหนดพืชสมุนไพร Herbal Champions จำนวน 15 รายการ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสมุนไพรที่มีความพร้อมตามห่วงโซ่การพัฒนาสมุนไพร ได้แก่ ฟักทลายโจร ขมิ้นชัน และกระชายดำ และกลุ่มสมุนไพรที่มีศักยภาพผลักดันให้เป็นสมุนไพร Herbal Champions ได้แก่ กระชาย มะขามป้อม ไพล กวาวเครือขาว จิงหระท่อม ว่านหางจระเข้ บัวบก มะระขี้นก กัญชง กัญชา และเพชรสังฆาต กรมส่งเสริมการเกษตรในฐานะหน่วยงานหลักในการดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาสินค้าเกษตรชีวภาพโดยเฉพาะพืชสมุนไพร จึงมีนโยบายการส่งเสริมให้เกษตรกรเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและแปรรูปพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพ ปลอดภัย และได้มาตรฐาน สร้างมูลค่าเพิ่มโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม โดยส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มการผลิตแบบเกษตรแปลงใหญ่ และการผลิตในรูปแบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือสหกรณ์การเกษตร นอกจากนี้ยังมุ่งส่งเสริมการขยายการผลิตและใช้ประโยชน์จากสมุนไพรในครัวเรือนในลักษณะของการบริโภคในชีวิตประจำวันตามนโยบาย “กินอาหารเป็นยา” เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ร่างกาย ทั้งนี้ยังได้ส่งเสริมการรวบรวมและขยายพันธุ์สมุนไพรประจำท้องถิ่นอีกด้วย (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2567)

จังหวัดฉะเชิงเทราซึ่งอยู่ในพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตพืชสมุนไพร จากโครงการส่งเสริมการผลิตสมุนไพรที่มีคุณภาพมาตรฐานในพื้นที่เขตเศรษฐกิจพิเศษ อันประกอบด้วยจังหวัดฉะเชิงเทรา จังหวัดชลบุรี และจังหวัดระยอง ซึ่งกิจกรรมหลักเป็นการส่งเสริมการแปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์การเกษตรให้มีมูลค่าที่สูงขึ้น เพื่อรองรับการขยายตัวทางเศรษฐกิจในพื้นที่ตามแผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาการเกษตรในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก พ.ศ. 2566 – 2570 (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก, 2564) ด้วยจุดแข็งทางภูมิศาสตร์และความอุดมสมบูรณ์ทั้งดินและน้ำของพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทราที่เหมาะสมกับการทำการเกษตรหลายชนิด ทั้งพืชผัก พืชไร่ พืชสวน รวมทั้งพืชสมุนไพร รวมทั้งความได้เปรียบด้านระยะทางและการขนส่งไปยังท่าเรือแหลมฉบัง ท่าเรือกรุงเทพ ความสะดวกในการส่งออก รวมถึงใกล้กลุ่มผู้บริโภคจำนวนมากและมีกำลังซื้อ อำเภอบางปะกงซึ่งเป็นอำเภอหนึ่งในจังหวัดฉะเชิงเทราจึงเป็นพื้นที่เป้าหมายของโครงการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพร แต่ด้วยพื้นที่บางส่วนมีทรัพยากรที่ไม่เหมาะสมกับการเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจหลัก หรือมีฤดูกาลผลิตที่เหมาะสมกับการผลิตพืชที่สั้น ด้วยที่ตั้งที่อยู่ปากแม่น้ำบางปะกงมีพื้นที่บางส่วนติดทะเลอ่าวไทย ส่งผลให้ทั้ง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ทรัพยากรดินและน้ำในพื้นที่อำเภอบางปะกงมีความเค็ม ส่งผลกระทบต่อปริมาณและคุณภาพผลผลิต และรายได้ทางการเกษตรของเกษตรกร โดยเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกงทั้งภาคการเกษตร ประมง และปศุสัตว์มีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 188,602 บาท/ปี (สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะกง, 2567) ซึ่งโครงการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรดังกล่าวนับว่าเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรในพื้นที่ในการที่จะช่วยสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรอำเภอบางปะกง หากแต่ยังไม่ได้มีการศึกษาความต้องการการส่งเสริมที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร

ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงจัดทำขึ้นเพื่อศึกษาความต้องการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ศึกษาสภาพทั่วไป สภาพทางสังคม และสภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับกการปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่ของเกษตรกร ศึกษาความรู้และสภาพการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร เพื่อวิเคราะห์แนวทางและความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรที่เหมาะสมกับเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง ด้วยโอกาสทางนโยบายของหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนที่มีการส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตพืชสมุนไพรให้มีคุณภาพรองรับการขยายตัวของเศรษฐกิจและกระแสใส่ใจดูแลสุขภาพ เป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรในพื้นที่

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร
3. เพื่อศึกษาความรู้การผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร
4. เพื่อศึกษาความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร
5. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรที่เหมาะสมกับเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง

กรอบแนวคิด

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิดและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมากำหนดประเด็นในการศึกษาวิจัยได้ตามภาพดังนี้

ดังนี้

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรผู้ผลิตพืชในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ขึ้นทะเบียนกับกรมส่งเสริมการเกษตรในปีการผลิต ในปี 2566/2567 จำนวน 523 ราย กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณหาขนาดของกลุ่มตัวอย่างของประชากรจากสูตรของ Taro Yamane ความคลาดเคลื่อน 0.07 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 147 ราย สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบง่ายโดยการจับสลากรายชื่อเกษตรกรตามสัดส่วนที่กำหนด เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีลักษณะคำถามทั้งแบบปลายปิดและปลายเปิด แบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ (1) ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร (2) ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชมุนไพรในพื้นที่ (3) ความรู้ของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชมุนไพร และ(4)ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชมุนไพรในพื้นที่ ทดสอบค่าความตรงของแบบสัมภาษณ์ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.95 และทำการทดสอบเพื่อหาความเที่ยง ตามวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา ด้านระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลิตพืชมุนไพร มีค่าเท่ากับ 0.963 และความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชมุนไพร มีค่าเท่ากับ 0.986 รวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ช่วงเดือนเมษายน - พฤษภาคม 2567 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลประกอบด้วย ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ผลการวิจัย

1. สภาพสังคม และสภาพเศรษฐกิจของเกษตรกร

เกษตรกรร้อยละ 79.6 เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 56.53 ปี ร้อยละ 62.6 มีสถานภาพสมรส ร้อยละ 37.4 จบการศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น เกษตรกรร้อยละ 88.4 ประกอบอาชีพเกษตรกร เกษตรกรร้อยละ 88.4 ทำการเกษตรบนพื้นที่เช่า มีรายได้จากการทำการเกษตรเฉลี่ย 5,631.63 บาทต่อไร่ มีรายได้นอกภาคการเกษตรเฉลี่ย 132,395.82 บาทต่อปี มีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 188,925.93 บาท เกษตรกรร้อยละ 69.4 มีแหล่งเงินทุนที่ใช้ทำการเกษตรจาก เงินกู้/ยืม เกษตรกรร้อยละ 64.6 ไม่เคยมีประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริมฯ ร้อยละ 58.5 เคยได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพร ร้อยละ 31.3 ได้รับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพรจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

2. ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

จากการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับความสามารถในการผลิตพืชสมุนไพร พบว่า 1) ความคิดเห็นด้านสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าสภาพพื้นที่อำเภอบางปะกงเหมาะสมน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.37) ทั้งด้านทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน และสภาพอากาศ 2) ด้านอำนาจการตัดสินใจในการทำการเกษตรในพื้นที่ (ค่าเฉลี่ย 2.2) พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีอำนาจการตัดสินใจอยู่ในระดับน้อย 3) ด้านความพร้อมในการผลิตพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.4) พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่มีความพร้อมในระดับน้อยในการผลิตพืช

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่อำเภอบางปะกง

n = 147

ประเด็นความสามารถในการผลิตพืชสมุนไพร	$\bar{X}$	SD.	ความหมาย
สภาพที่เหมาะสมต่อการผลิตพืชสมุนไพร	2.37	0.782	น้อย
1. การมีทรัพยากรดินที่เหมาะสมต่อการปลูกพืชสมุนไพร	2.37	0.952	น้อย
2. การมีทรัพยากรน้ำเพียงพอต่อการปลูกพืชสมุนไพร	2.45	0.930	น้อย
3. การมีสภาพอากาศเหมาะสมแก่การปลูกพืชสมุนไพร	2.29	0.885	น้อย
อำนาจการตัดสินใจทำกิจกรรมการเกษตร	2.20	0.795	น้อย
1. การปลูกพืชสมุนไพรในพื้นที่	2.18	0.844	น้อย
2. การผลิตพืชสมุนไพรในปริมาณมากพอที่จะสามารถขึ้นทะเบียนได้	2.13	0.838	น้อย
3. การปรับสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมกับการปลูกพืชสมุนไพร	2.33	0.924	น้อย
4. การผลิตพืชสมุนไพรเพื่อการเก็บเกี่ยวในระยะยาว	2.17	0.894	น้อย
ด้านความพร้อมของเกษตรกรในการผลิตพืชสมุนไพร	2.40	0.843	น้อย
1. การจัดหาเมล็ดพันธุ์/ต้นพันธุ์พืชสมุนไพรเพื่อการผลิตเองได้	2.19	0.894	น้อย
2. การเก็บเมล็ดพันธุ์พืชสมุนไพรเพื่อการผลิตเองได้	2.28	0.935	น้อย
3. การขยายพันธุ์พืชสมุนไพรได้ตามความเหมาะสมของพืชสมุนไพรแต่ละชนิด	2.35	0.984	น้อย

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

4. เงินทุนเริ่มต้นในการผลิตพืชสมุนไพร	2.19	0.788	น้อย
5. การได้รับการสนับสนุนจากภายนอก	2.20	0.816	น้อย
6. เวลาในดูแลเอาใจใส่ในการการผลิตพืชสมุนไพร	2.54	0.885	น้อย
7. การใช้ประโยชน์จากการผลิตพืชสมุนไพร	2.64	1.033	ปานกลาง

3. ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง

พบว่า เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรอยู่ในระดับมาก (คะแนนเฉลี่ย 14.88 คะแนน จากคะแนนเต็ม 20 คะแนน) **ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร มากที่สุด 5 อันดับ** ได้แก่ 1) เกษตรกรร้อยละ 100 มีความรู้ว่าการใช้ประโยชน์จากสารสำคัญออกฤทธิ์ของกัญชา และกัญชง ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของกระทรวงสาธารณสุขเท่านั้น 2) เกษตรกรร้อยละ 99.3 มีความรู้ว่ามีมะระขี้นก กวาวเครือ เพชรสังฆาต จัดเป็นพืชสมุนไพรประเภทไม้อเลื้อย 3) เกษตรกรร้อยละ 96.6 มีความรู้ว่ามีมะขามป้อม กระเทียม เป็นพืชสมุนไพรประเภทไม้ยืนต้น 4) เกษตรกรร้อยละ 96.5 มีความรู้ว่ามีพืชสมุนไพรส่วนใหญ่เจริญเติบโตได้ในดินที่ร่วนซุยและระบายน้ำได้ดี และ 5) เกษตรกรร้อยละ 95.2 มีความรู้ว่ามีฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน กระชายดำ จัดเป็นพืชสมุนไพรประเภทไม้ล้มลุก และ **ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร น้อยที่สุด 5 อันดับ** ได้แก่ 1) เกษตรกรร้อยละ 10.9 มีความรู้ว่ามีพืชสมุนไพรที่มีลำต้นหลักอยู่ใต้ดินควรปลูกระยะประมาณ 30 ซม. ใช้ฟางคลุมดินเพื่อกักเก็บความชื้น 2) เกษตรกรร้อยละ 13.6 มีความรู้ว่าการขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดมีโอกาสรากตายพันธุ์มากกว่า 3) เกษตรกรร้อยละ 21.1 มีความรู้ว่าการเก็บเกี่ยวสมุนไพรส่วนที่ใช้ส่วนราก หรือเหง้าเก็บเมื่อต้นทิ้งใบ คือลำต้นและใบเหี่ยวจนร่วงหมด 4) เกษตรกรร้อยละ 22.4 มีความรู้ว่ามีพืชสมุนไพรที่ให้น้ำมันหอมระเหยควรดื่มน้ำก่อนเก็บเกี่ยวประมาณ 1-2 เดือนเพื่อให้ปริมาณน้ำมันหอมระเหยที่มากกว่า 5) เกษตรกรร้อยละ 70.1 มีความรู้ว่ามีสภาพแวดล้อมที่ควรหลีกเลี่ยงขณะเก็บผลผลิตพืชสมุนไพร ได้แก่ สภาพดินเปียก น้ำค้าง ฝน หรืออากาศมีความชื้นสูง

ตารางที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง

n = 147

ความรู้ในการผลิตพืชสมุนไพร	จำนวน	ร้อยละ	ลำดับ
การใช้ประโยชน์จากสารสำคัญออกฤทธิ์ของกัญชา และกัญชง ต้องอยู่ภายใต้ข้อกำหนดของกระทรวงสาธารณสุขเท่านั้น	147	100	1
มะระขี้นก กวาวเครือ เพชรสังฆาต จัดเป็นพืชสมุนไพรประเภทไม้อเลื้อย	146	99.3	2
มะขามป้อม กระเทียม จัดเป็นพืชสมุนไพรประเภทไม้ยืนต้น	142	96.6	3
พืชสมุนไพรส่วนใหญ่เจริญเติบโตได้ในดินที่ร่วนซุยและระบายน้ำได้ดี	141	96.5	4
ฟ้าทะลายโจร ขมิ้นชัน กระชายดำ จัดเป็นพืชสมุนไพรประเภทไม้ล้มลุก	140	95.2	5
ฟ้าทะลายโจร มะขามป้อม และขิง ให้สารสำคัญออกฤทธิ์ในการช่วยลดไข้เหมือนกัน	139	88.4	6
บวบกว่านหางจระเข้ และโพล มักนำไปใช้ประโยชน์เป็นส่วนประกอบของเครื่องสำอางค์	138	93.9	7
พืชสมุนไพรประเภทไม้ยืนต้นควรเว้นระยะห่างระหว่างต้นระหว่างแถว 1 เมตรขึ้นไป	134	91.2	8

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

การพรางแสงให้พืชสมุนไพรทำได้โดยการใช้ตาข่ายพรางแสงหรือปลูกตามร่องสวนระหว่างไม้ผล	133	90.5	9
บัวบก มะระขี้นก กวาวเครือ ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดได้	132	89.8	10
หลักการสำคัญที่สุดในการเก็บเกี่ยวผลผลิตจากสมุนไพรคือการป้องกันการปนเปื้อนจากจุลินทรีย์อื่นในสภาพแวดล้อม	130	94.6	11
การให้น้ำแก่พืชสมุนไพรอย่างเหมาะสมไม่แฉะจนเกินไปเป็นวิธีการป้องกันโรคเน่า	125	85.0	12
การเก็บเกี่ยวพืชหลายโรจนิยมเก็บใบเพราะที่ใบมีสารสำคัญออกฤทธิ์ที่ต้องการมากที่สุด	120	81.6	13
ชิง ขมิ้น และกระชาย ขยายพันธุ์ด้วยเหง้าแก่	113	76.9	14
กระท่อม กัญชง กัญชา ขยายพันธุ์ได้ด้วยการใช้เมล็ด	105	71.4	15
สภาพแวดล้อมที่ควรหลีกเลี่ยงขณะเก็บผลผลิตพืชสมุนไพร ได้แก่ สภาพดินเปียก น้ำค้างฝน หรืออากาศมีความชื้นสูง	103	70.1	16
พืชสมุนไพรที่ให้น้ำมันหอมระเหยควรรดให้น้ำก่อนเก็บเกี่ยวประมาณ 1-2 เดือนเพื่อให้ปริมาณน้ำมันหอมระเหยที่มากกว่า	33	22.4	17
การเก็บเกี่ยวสมุนไพรส่วนที่ใช้ส่วนราก หรือเหง้าเก็บเมื่อต้นทั้งใบ คือลำต้นและใบเหี่ยวจนร่วงหมด	31	21.1	18
การขยายพันธุ์ด้วยเมล็ดมีโอกาสรากลายพันธุ์มากกว่า	20	13.6	19
พืชสมุนไพรที่มีลำต้นหลักอยู่ใต้ดินควรปลูกเว้นระยะประมาณ 30 ซม. ใช้ฟางคลุมดินเพื่อ	16	10.9	20
กักเก็บความชื้น			

4. ความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง

1) ความต้องการด้านน้ส่งเสริม ผลการวิเคราะห์พบว่า ระดับความต้องการด้านน้ส่งเสริมภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.24) พิจารณาทั้ง 3 ประเด็น ได้แก่ เจ้าหน้าที่น้ส่งเสริมในพื้นที่ (ค่าเฉลี่ย 3.39) รองลงมาคือผู้ประกอบการเพื่อการค้า (ค่าเฉลี่ย 3.18) และเกษตรกรต้นแบบ (ค่าเฉลี่ย 3.14)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

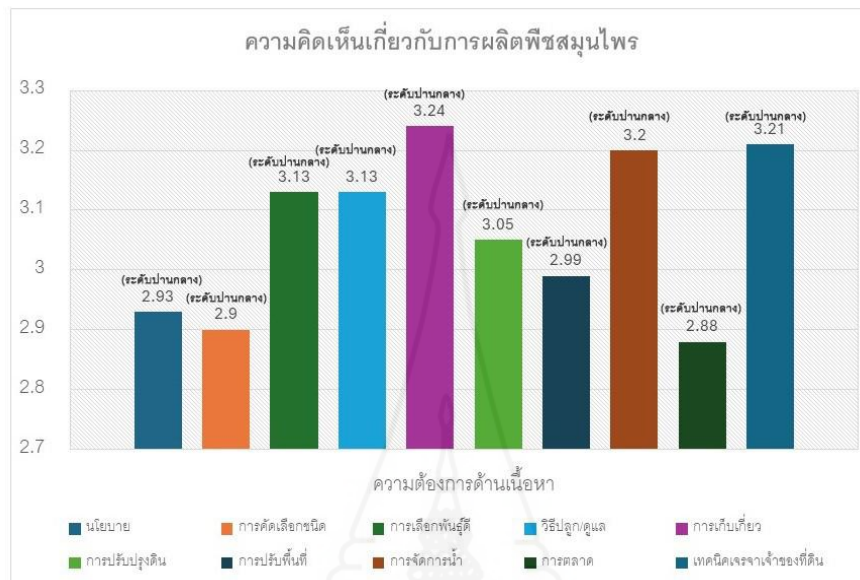

ภาพที่ 2 ความต้องการการส่งเสริมด้านผู้ส่งเสริม

2) **ความต้องการด้านเนื้อหา** ผลการวิเคราะห์พบว่า ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.00) พิจารณาทั้ง 10 ประเด็น ได้แก่ การบริหารจัดการน้ำ (ค่าเฉลี่ย 3.19) รองลงมาคือเทคนิคการเจรจากับเจ้าของที่ดิน (ค่าเฉลี่ย 3.18) การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดได้อย่างถูกวิธี (ค่าเฉลี่ย 3.04) การปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.01) การเลือกพันธุ์ที่ดีในการผลิตพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.98) การปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 2.98) วิธีการปลูกและดูแลพืชสมุนไพรที่ถูกต้อง (ค่าเฉลี่ย 2.96) นโยบายการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.93) การคัดเลือกพืชสมุนไพรที่เหมาะสมกับพื้นที่ (ค่าเฉลี่ย 2.90) และการตลาดสมุนไพร (ค่าเฉลี่ย 2.86)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

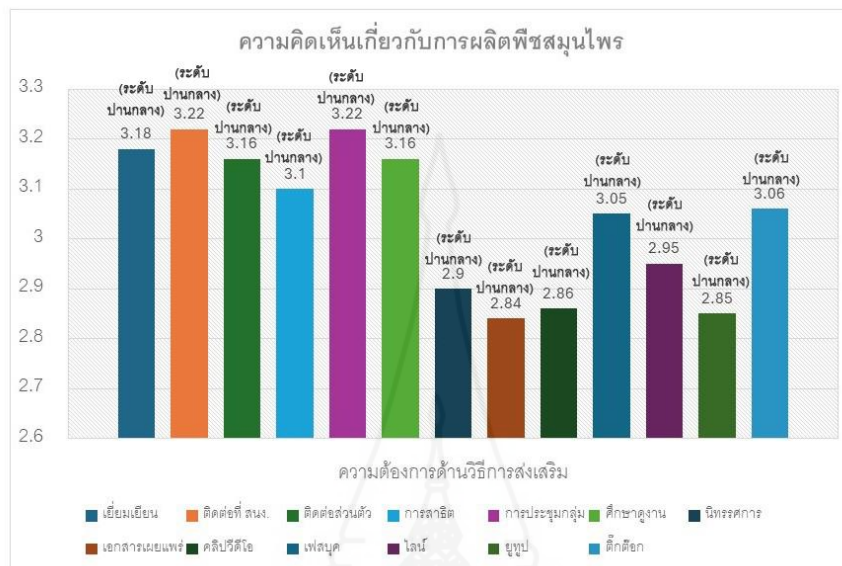

ภาพที่ 3 ความต้องการการส่งเสริมด้านเนื้อหา

3) ความต้องการด้านวิธีการส่งเสริม ผลการวิเคราะห์พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 3.16) พิจารณาทั้ง 10 ประเด็น ได้แก่ การประชุมกลุ่ม (ค่าเฉลี่ย 3.22) รองลงมาคือ การติดต่อที่สำนักงานเกษตร (ค่าเฉลี่ย 3.22) การเยี่ยมชมโรงงาน (ค่าเฉลี่ย 3.18) การศึกษาดูงาน (ค่าเฉลี่ย 3.16) ติดต่อทางช่องทางส่วนตัว (โทรศัพท์/ไลน์) (ค่าเฉลี่ย 3.16) การสาธิต (ค่าเฉลี่ย 3.10) สื่อออนไลน์ดีกติก (ค่าเฉลี่ย 3.06) สื่อออนไลน์เฟซบุ๊กเพจ (ค่าเฉลี่ย 3.05) สื่อออนไลน์ไลน์ OA (ค่าเฉลี่ย 2.95) การจัดนิทรรศการ (ค่าเฉลี่ย 2.90) คลิปวิดีโอ (ค่าเฉลี่ย 2.86) สื่อออนไลน์ยูทูบ (ค่าเฉลี่ย 2.85) และเอกสารเผยแพร่ แผ่นพับ ใบปลิว (ค่าเฉลี่ย 2.84)

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ภาพที่ 4 ความต้องการการส่งเสริมด้านวิธีการ

5. แนวทางการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาจากแบบสัมภาษณ์และข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่รวบรวมได้ เกี่ยวกับการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์รูปแบบการสื่อสารตามความต้องการของเกษตรกรทั้งด้าน ผู้ส่งสาร เนื้อหาที่ต้องการ ช่องทางการส่งเสริม และผู้รับสาร ได้ว่า พบว่าความต้องการด้านผู้ส่งสารคือ เจ้าหน้าที่ที่ส่งเสริมเกษตรกร รองลงมาคือ ผู้ประกอบการ และเกษตรกรต้นแบบ เนื้อหาที่ต้องการรับการส่งเสริม ได้แก่ การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดได้อย่างถูกวิธี วิธีการปลูกและการขยายพันธุ์ การบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ช่องทางการสื่อสารที่ต้องการ คือ การส่งเสริมแบบกลุ่ม โดยการประชุมกลุ่ม การอบรมให้ความรู้ และช่องทางการติดต่อที่สำนักงานเกษตร ผู้รับสาร คือ เกษตรกรอำเภอบางปะกงที่มีอายุเฉลี่ย 56.53 ปี ส่วนใหญ่ทำการเกษตรบนพื้นที่เช่า รายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 5,631.63 บาท/ไร่/ปี มีหนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 188,925.93 บาท ส่วนใหญ่มีแหล่งเงินทุนที่จากเงินกู้/ยืม ไม่เคยมีประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริมฯ แต่เคยได้รับความรู้การผลิตพืชสมุนไพรจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมบ้าง

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ตารางที่ 3 รูปแบบการสื่อสารตามความต้องการของเกษตรกร

ผู้ส่งสาร (S)	เนื้อหา (M)	ช่องทาง (C)	ผู้รับสาร (R)
• เจ้าหน้าที่ส่งเสริม • ผู้ประกอบการ	• การเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดได้อย่างถูกต้องวิธี • วิธีการปลูกและการขยายพันธุ์ • การบริหารจัดการทรัพยากร	• การประชุมกลุ่มผ่านเวทีอบรมให้ความรู้ • ติดต่อที่สำนักงานเกษตร	• เกษตรกรอำเภอบางปะกง • อายุเฉลี่ย 56.53 ปี • ทำการเกษตรบนพื้นที่เช่า • รายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 5,631.63 บาท/ไร่/ปี • หนี้สินครัวเรือนเฉลี่ย 188,925.93 บาท • แหล่งเงินทุนที่จาก เงินกู้/ยืม • ไม่เคยมีประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริมฯ • เกษตรกรเคยได้รับความรู้การผลิตพืชสมุนไพรจากเจ้าหน้าที่

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่องความต้องการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. ประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพร (ตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion)

จากการศึกษาประสบการณ์ปลูกพืชอื่น และประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพร 15 ชนิดตามนโยบายส่งเสริมสมุนไพร Herbal champion พบว่าเกษตรกรมีประสบการณ์เคยปลูกพืชสมุนไพรเพียงร้อยละ 15.0 และจากประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพรดังกล่าวเมื่อจำแนกเป็นประสบการณ์ปลูกพืชสมุนไพร 15 ชนิดตามนโยบายฯ ยังพบอีกว่าเกษตรกรมีประสบการณ์ปลูกค่อนข้างน้อย แม้กระทั่งสมุนไพรที่เป็นประเภทไม้ล้มลุกที่มีอายุสั้น เนื่องจากปัญหาการถือครองที่ดินซึ่งจากผลการศึกษาจะเห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตรบนพื้นที่เช่ามากถึงร้อยละ 88.4 จึงส่งผลให้เกษตรกรไม่สามารถจัดการกับพื้นที่เพื่อปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงไปปลูกพืชชนิดอื่นนอกเหนือจากข้าวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของเกษตรกรในพื้นที่ได้ เนื่องจากพื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่า สอดคล้องกับ จงจิตร ปิ่นแก้ว (2562) ที่ศึกษาการใช้ประโยชน์ที่ดินทำกินของเกษตรกรพบว่าเกษตรกรที่ทำกิจกรรมการเกษตรบนพื้นที่เช่าหรือที่ดินที่ได้รับการจัดสรรจากสำนักงานปฏิรูปที่ดินมักทำกิจกรรมปลูกพืชเพียงอย่างเดียวไม่ปรับเปลี่ยนหรือเปลี่ยนแปลงพื้นที่ และสำเริง แสงสุวงศ์ (2564) ที่พบว่าเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำการเกษตรของตนเองมีโอกาสขยายพื้นที่ทำกิจกรรมการเกษตรมากกว่าเกษตรกรที่ทำการเกษตรบนพื้นที่เช่า ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกษตรกรไม่มีประสบการณ์ปลูกพืชอื่น

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14 The 14th STOU National Research Conference

2. ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

จากการศึกษาความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร เกษตรกรมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับทุกประเด็นในระดับน้อย โดยเกษตรกรมีความคิดเห็นในด้านต่างๆดังนี้

1) ด้านสภาพพื้นที่ที่เหมาะสมกับการผลิตพืชสมุนไพร เกษตรกรมีความคิดเห็นว่าพื้นที่อำเภอบางปะกงมีความเหมาะสมน้อย โดยเฉพาะประเด็นทรัพยากรน้ำซึ่งด้วยสภาพปกติของน้ำในแม่น้ำบางปะกง และพื้นที่ต่างๆในอำเภอจะมีความเค็มจากทะเลที่รุกล้ำเข้ามาในพื้นที่ทำให้ค่าความเค็มของน้ำในแหล่งน้ำธรรมชาติไม่เหมาะสมกับการผลิตพืชสมุนไพร ซึ่งชาวนิไชยชนะ (2564) ได้มีการศึกษาการวิเคราะห์พื้นที่ที่เหมาะสมในการปลูกพืชสมุนไพรสำหรับสนับสนุนการปรุงยาของโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทย หลวงปู่แป็บ สุภัทโท ภรณศึกษาจังหวัดสกลนคร พื้นที่ที่เหมาะสมกับการปลูกต้องมีความสอดคล้องกับปัจจัยทั้ง 3 ด้าน ทั้งสภาพดิน อากาศ และความชื้นสัมพัทธ์

2) ด้านอำนาจการตัดสินใจในการทำการเกษตร เกษตรกรมีความคิดเห็นที่สามารถตัดสินใจในการผลิตพืชสมุนไพรอยู่ในระดับที่น้อย โดยเฉพาะประเด็นการปรับสภาพพื้นที่ให้เหมาะสมต่อการผลิตมีผลต่ออำนาจการตัดสินใจมากที่สุด เนื่องด้วยบริบทของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกงที่ไม่มีพื้นที่ทำการเกษตรเป็นของตนเอง ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เช่าซึ่งหากเกษตรกรไม่สามารถปรับปรุงพื้นที่ทำการเกษตรได้ เกษตรกรก็ไม่สามารถลงทุนปลูกพืชอื่นหรือปรับปรุงพื้นที่ให้เหมาะสมกับการผลิตพืชอื่นได้

3) ด้านความพร้อมในการผลิตพืชสมุนไพร เกษตรกรมีความคิดเห็นความพร้อมในการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่ขึ้นอยู่กับความพร้อมในการนำพืชสมุนไพรที่ผลิตในพื้นที่ไปใช้ประโยชน์ หรือเป็นพืชสมุนไพรที่ตลาดมีความต้องการ

จากสภาพการทำการเกษตรของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกง รวมถึงประสบการณ์การทำการเกษตรในพื้นที่มาอย่างยาวนานและการรู้จักพื้นที่เป็นอย่างดีส่งผลให้เกษตรกรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับความเหมาะสมของพื้นที่ อำนาจการตัดสินใจ และความพร้อมของเกษตรกรอยู่ในระดับน้อย สอดคล้องกับแผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ ของสำนักงานเกษตรอำเภอบางปะกง (2567) ที่ระบุว่าทรัพยากรดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง ดินมีความเป็นกรดเล็กน้อย สภาพพื้นที่ที่เป็นที่ราบเรียบมีศักยภาพเหมาะสมในการทำนา แต่ไม่เหมาะที่จะปลูกไม้ผลและไม่ยืนต้นเพราะมีน้ำท่วมขังลึกในฤดูฝน หากต้องการปรับเปลี่ยนการใช้ประโยชน์ต้องมีการปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสมก่อนซึ่งขัดแย้งกับข้อมูลการถือครองที่ดินที่ส่วนใหญ่เป็นที่เช่า รวมถึงรายได้ของเกษตรกรที่ใช้เป็นต้นทุนในการปรับสภาพพื้นที่ให้มีความพร้อมและเหมาะสมกับการผลิตพืชสมุนไพรอีกด้วย

3. ความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพร

จากการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรในพื้นที่ พบว่าเกษตรกรมีความรู้ในระดับน้อย ด้านการปลูกการขยายพันธุ์ การดูแลบำรุงรักษา และการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพรที่ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งเป็นกระบวนการแรกๆ ของการผลิตพืชสมุนไพรให้เจริญเติบโตงอกงามและให้ผลผลิตที่คุ้มค่า จึงเป็นโอกาสให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมความรู้ด้านเทคโนโลยีการผลิตและการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพืชสมุนไพรเพื่อให้ความรู้แก่เกษตรกรในพื้นที่เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมการผลิตสมุนไพรของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยต้นน้ำเน้นในด้านการพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบสมุนไพร ตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการผลิตอย่างถูกต้องเหมาะสมเพื่อให้สอดคล้องกับความได้เปรียบด้านนโยบายในพื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับ

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14 The 14th STOU National Research Conference

การศึกษาของชาติ เศรษฐกิจ และชนบท ทะนันแปง พบว่าพื้นที่ EEC มีอำเภอหรือจังหวัดที่มีศักยภาพสูงที่สุดเมื่อเทียบกับพื้นที่อื่น

4. ความต้องการส่งเสริมผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรอำเภอบางปะกง

จากการศึกษาความต้องการการส่งเสริมของเกษตรกรในพื้นที่อำเภอบางปะกงพบว่าเกษตรกรมีความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรโดยรวมในระดับปานกลาง แต่ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีความต้องการระดับปานกลาง ก็ยังพบว่าเกษตรกรที่มีความต้องการส่งเสริมให้ความสำคัญกับผู้ส่งเสริมโดยเจ้าหน้าที่ส่งเสริมมากที่สุด ซึ่งเนื้อหาที่ต้องการรับการส่งเสริมเป็นประเด็นเกี่ยวกับการเก็บเกี่ยวผลผลิตที่เป็นที่ต้องการของตลาดได้อย่างถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับความรู้ด้านการผลิตพืชสมุนไพรประเด็นการปลูก การขยายพันธุ์ การดูแลรักษา รวมถึงการเก็บเกี่ยวที่ถูกต้องและเหมาะสมที่เกษตรกรมีความรู้ในระดับน้อย ด้านวิธีการส่งเสริมเกษตรกรค่อนข้างให้ความสำคัญกับวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม และรายบุคคลตามลำดับมากกว่าวิธีการส่งเสริมแบบมวลชน ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการศึกษาเรื่องอายุของเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 56.53 ปี อาจไม่สะดวกกับวิธีการส่งเสริมแบบมวลชนแต่มีความต้องการรับการส่งเสริมแบบกลุ่ม หรือรายบุคคลมากกว่า และการศึกษาของวิทยา แก้วเจริณศรี (2563) ที่พบว่าการส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสมุนไพรอินทรีย์สามารถเพิ่มฐานอำนาจต่อรองทางการตลาดได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากการศึกษาสภาพทั่วไปของอำเภอบางปะกง พบว่าเกษตรกรมีความคิดเห็นด้านความเหมาะสมของพื้นที่ต่อการผลิตพืชสมุนไพรสอดคล้องกับปัญหาด้านทรัพยากรในพื้นที่อำเภอบางปะกงที่มีทั้งปัญหาดินเค็ม และสถานการณ์น้ำทะเลหนุนที่ทำให้น้ำเค็มรุกเข้าพื้นที่การเกษตร นักส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่จึงควรหาแนวทางการส่งเสริมพืชสมุนไพรที่ทนต่อสภาพความเค็ม เป็นสมุนไพรที่ใช้ประโยชน์จากส่วนประกอบที่อยู่เหนือดินขึ้นมา เช่น ลำต้น หรือใบ และเป็นพืชสมุนไพรที่มีอายุสั้นสามารถเก็บเกี่ยวได้เร็วเพื่อป้องกันผลกระทบจากสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม เช่น ฟ้าทะลายโจร มะขามป้อม วานหางจระเข้ และมะระขี้นก

2. จากการศึกษาความรู้เกี่ยวกับการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกร พบว่าเกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการปลูก การขยายพันธุ์ และการเก็บเกี่ยวพืชสมุนไพรที่ถูกต้องและเหมาะสมตามความต้องการของตลาด อาจเป็นประเด็นที่ทำให้เกษตรกรไม่มีความมั่นใจว่าจะผลิตพืชสมุนไพรได้ประสบความสำเร็จเนื่องจากขาดความรู้ด้านการจัดการในเบื้องต้น นักส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่จึงควรหาแนวทางการส่งเสริมวิธีการผลิตพืชสมุนไพรที่ถูกต้อง และเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ เพื่อเป็นองค์ความรู้ให้แก่เกษตรกรในการนำไปปรับใช้กับการผลิตพืชสมุนไพรในพื้นที่ที่ทรัพยากรไม่เหมาะสม

3. จากการศึกษาความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรของเกษตรกรด้านวิธีการส่งเสริม พบว่าถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีความต้องการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรในระดับที่น้อย แต่เกษตรกรให้ความสนใจกับวิธีการส่งเสริมแบบกลุ่ม ดังนั้นนักส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่ควรส่งเสริมให้เกษตรกรในพื้นที่มีการรวมกลุ่มเพื่อเข้ารับการส่งเสริม

การประชุมเสนอผลงานวิจัยระดับชาติ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ครั้งที่ 14
The 14th STOU National Research Conference

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรทำการวิจัยที่เจาะลึกถึงรายละเอียดของปัจจัยที่มีผลกระทบกับปัญหาการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูลอย่างแท้จริงในการนำมาพัฒนาสู่แนวทางการส่งเสริมที่เหมาะสมกับความต้องการ และเกิดประโยชน์สูงสุดแก่เกษตรกรในพื้นที่
2. ช่วงเวลาการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการวิจัยมีผลต่ออารมณ์ความรู้สึกของเกษตรกรในการให้ข้อมูล ทำให้ข้อมูลที่ได้อาจไม่ใช่ข้อมูลที่แท้จริงทั้งหมด นักส่งเสริมควรกระจายช่วงเวลาการเก็บข้อมูลมีระยะเวลาที่กว้างขึ้นเพื่อความสมบูรณ์และคลาดเคลื่อนของข้อมูลน้อยที่สุด
3. ควรศึกษาข้อมูลด้านตลาดของผลผลิตสมุนไพร เพื่อเป็นแรงจูงใจและให้เกษตรกรได้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของการเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการผลิตพืชสมุนไพรตามนโยบายส่งเสริม

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2564). แผนปฏิบัติราชการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2566-2570). กรุงเทพฯ. 2564
- กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (2566). แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2566-2570). นนทบุรี. 2566
- กระทรวงสาธารณสุข. (2559). แผนแม่บทแห่งชาติ ว่าด้วยการพัฒนาสมุนไพรไทย ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2560-2564). นนทบุรี. 2559
- ชาลินี ไชยชนะ (2564) “การวิเคราะห์พื้นที่เหมาะสมในการปลูกพืชสมุนไพรสำหรับสนับสนุนการปรุงยาของโรงพยาบาลการแพทย์แผนไทย หลวงปู่แป๊ะ สุภัทโท กรณีศึกษาจังหวัดสกลนคร สาขาวิชาบริหารธุรกิจ, คณะอุตสาหกรรมและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสกลนคร” วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ 40,4 (กรกฎาคม-สิงหาคม): 32-46
- ชูชาติ เตชะโพธิ์วรรณ (2564) “การวิเคราะห์ศักยภาพเชิงพื้นที่สำหรับอุตสาหกรรมเกษตรและเทคโนโลยีชีวภาพเพื่อเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันของอุตสาหกรรม กรณีศึกษา ผลิตภัณฑ์ทางเทคโนโลยีชีวภาพ” วารสารสมาคมนักวิจัย (ตุลาคม-ธันวาคม): 1-19
- วิทยา แก้วเจริญศรี (2562) “ความต้องการในการส่งเสริมการปลูกพืชสมุนไพรในระบบอินทรีย์ของเกษตรกรอำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์” สาขาวิชาพัฒนารพการและส่งเสริมการเกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ” วารสารวิจัยและส่งเสริมวิชาการเกษตร 2562,37(3) (ตุลาคม-ธันวาคม): 39-48
- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายเขตพัฒนาพิเศษ ภาคตะวันออก. (2564). แผนปฏิบัติการด้านการพัฒนาการเกษตร ในเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (พ.ศ. 2566-2570). กรุงเทพฯ. 2564
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดฉะเชิงเทรา. (2566). รายงานผลการขับเคลื่อนพืชสมุนไพรจังหวัดฉะเชิงเทรา และฐานข้อมูลพืชสมุนไพร (พ.ศ. 2566). ฉะเชิงเทรา. 2566
- สำนักงานเกษตรอำเภอบางปะกง. (2566). แผนพัฒนาการเกษตรระดับอำเภอ (พ.ศ. 2566-2570) (ฉบับสมบูรณ์ 2566). ฉะเชิงเทรา. 2566